

NÄMNDEMÄNNENS RIKSFÖRBUND

Ordförandekonferens Stockholm den 4 oktober 2019

I Sverige fick kvinnor rösträtt 1921. Sedan dess har vi haft en demokratisk tradition som i många avseenden saknar motstycke i världen. Vi har starka demokratiska institutioner som är skapade för att bevara folkets inflytande över landets styrelse. Men jag är rädd att vi nu bevittnar en systematisk underminering av en av våra demokratiska grundpelare.

Fundamentet för all demokrati vilar på tre pelare; fria val, det fria ordet och ett självständigt rättsväsende, fristående från de som har makten. Det finns länder som har fria val, men som har begränsat yttrandefriheten och det finns länder med yttrandefrihet som har statskontrollerade domstolar – inga av dessa är demokratier – alla tre pelare måste vara starka för att ett land skall kunna kalla sig demokratiskt.

Av detta följer att den som vill sätta demokratin på undantag kan underminera en eller fler av de fundamentala pelarna. Det man först måste fråga sig är naturligtvis varför någon skulle vilja underminera demokratin. Det enkla svaret är att makten blir starkare för den som har den. Och det i sig behöver inte bero på illvillighet, även om alla anti-demokratiska initiativ i världshistorien har fått förödande konsekvenser för såväl samhället i stort, som för enskilda individer. Men maktförstärkning har inte sällan sin utgångspunkt ifrån goda ambitioner. För ett tag sedan läste jag en seriöst menad debattartikel som drev tesen om att om vi inte kommer till rätta med klimatförändringarna behövs en global diktatur som får tillräcklig makt att lösa problemet. Så vi behöver inte fokusera så mycket på *varför* det i alla demokratiska länder ständigt finns tendenser till maktförstärkning, vad vi måste vara uppmärksamma på är alla tecken på att demokratin kommer att undermineras.

Finns det då några sådana tecken? Man kan tycka vad man vill om att det tog ett halvår att bilda en regering men resultatet blev ändå att vi fick en regering med stöd av en majoritet av riksdagspartierna. Att den andra hälften av befolkningen tycker att det blev fel regering är i rent saklig mening inget demokratiskt problem, det är spelets regler. Den representativa parlamentarismen är stark i Sverige och har alla resurser den behöver för att spegla folkets vilja. Det finns ingen brist på bidrag till föreningar och initiativ som säger sig arbeta för stärkt demokrati. Det samlade partistödet uppgår till 1,2 miljarder och det finns en lång rad myndigheter som ger stora bidrag till olika demokratiprojekt. En av dessa är Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor som har en bidragsbudget på flera hundra miljoner kronor. Några av de projekt som fått bidrag i år är "Orädd demokrati 2.0" som fick nästan tre miljoner kronor. Föreningen Jordens Vänner fick en och en halv miljon för projektet "Breddat engagemang för klimaträttvis", och organisationen Lesbisk makt fick en halv miljon. Organisationen "Kommon Ground" fick en halv miljon för projektet Radikal Propaganda och till och med en organisation som Lunds Kickboxningssällskap fick hundratusen för projektet "I possibilisimens tid".

Låt mig vara tydlig med att jag inte lägger någon värdering i någon av dessa organisationer och projekt. Jag nämner dem för att visa vår demokratiska tradition har en vidsträckt och mycket inkluderande grund.

Hur är det med nästa pelare, yttrandefriheten? Man kan tycka vad man vill om att skattebetalarna betalar nästan fem miljarder till Sveriges Television och ytterligare några miljarder till Sveriges Radio, men det är en kostnad vi gemensamt tar för att garantera ett oberoende i den demokratiska pelare som yttrandefriheten vilar på. Utöver detta finns ett statligt mediestöd, det som tidigare kallades presstödet, på en halv miljard kronor. Detta går såväl till tidningar som vänsterinriktade Proletären som till högerinriktade Nya tider, som var och en får ett antal miljoner i stöd. Men även till etablerade tidningar som ägs av jättekoncerner får stöd. Svenska Dagbladet, som ägs av Schibsted, får exempelvis 40 miljoner kronor och Göteborgsposten får också 40 miljoner kronor. Som kuriosas kan nämnas att vinsten för Schibsted Sverige förra året var 53 miljoner kronor. Inte heller här vill jag lägga några värderingar kring fördelningen, utan kan endast konstatera att vi i Sverige är generösa med att bidra ekonomiskt för att upprätthålla de demokratiska institutionerna för yttrandefrihet.

Men hur är det med den tredje pelaren? Hur ser det ut med stödet till den institution som skall upprätthålla det demokratiska inflytande som möjliggör vårt oberoende domstolsväsende?

Vi är idag 8500 nämndemän som tar av vår arbetstid och fritid för att bidra till ett rättssäkert samhälle. Vi genomför detta uppdrag med risk för vår egen säkerhet då det inte sällan är grovt kriminella på andra sidan skranket. Men vi gör det för ett högre syfte, för att vi skall vara den garant som säkerställer att den tredje pelaren av Sveriges demokrati upprätthålls: rättssäkra domstolar med demokratiskt inflytande. Det finns andra sätt att säkra ett demokratiskt inflytande över rättssystemet, som exempelvis juryförfarandet som finns i många länder. Men nu har vi i Sverige valt nämndemannasystemet och så länge vi har det är vi fundamentalt avgörande för att den tredje pelaren av vår demokrati skall upprätthållas, de oberoende domstolarna.

Hur ser då det offentliga stödet till denna demokratiska institution ut? I Domstolsverkets budget för i år finns 137 miljoner för ersättning till oss nämndemän. Vi vet alla vad detta betyder i praktiken, en ersättning på 500 kronor för en heldag och 250 kronor för en halvdag. Ersättningen har legat på denna nivå sedan 2007, vilket i sig är ett tydligt tecken på att samhället inte tycker detta är en prioriterad verksamhet. Och på förbunds nivå finns heller inga tecken på att demokratiskt inflytande över rättsväsendet är viktigt. I år fick vi inom NRF exempelvis 200 000 kronor i anslag för vidareutbildning. Det är mindre än vad Kinesiska Riksförbundet fick i verksamhetsbidrag av svenska staten. Men det är inte bara med ekonomiska medel man försöker underminera nämndemännens roll. Tidningen som NRF ger ut är den enda gemensamma kanalen som når ut till alla nämndemän och de senaste åren har vi med näbbar och klor kämpat för att kunna fortsätta ge ut tidningen. Det senaste beskedet från Domstolsverket är att vi inte kommer ges förutsättningar att ge ut tidningen efter nästa år. Och hur ser det ut med stöd till nämndemän som har hotats i sin tjänsteutövning? Det är i princip obefintligt. För anställda inom rättsvårdande myndigheter

finns omfattande program för att hantera hat och hot men vi nämndemän förväntas klara oss på egen hand.

Jag skulle kunna fortsätta med exempel där vi nämndemän sätts på undantag, där de ekonomiska resurserna stryps och där vårt inflytande begränsas. Det mönster som framträder är tydligt; nämndemännens roll undermineras från en rad olika håll. Vi vet att det finns de som helst vill se ett rättssystem utan nämndemän. Är det dessa grupper som ligger bakom den utveckling vi ser? Är det rent krassa ekonomiska villkor som gör att vi ständigt måste ställas på undantag? Eller är det något helt annat vi bevittnar här, något mycket större och mörkare?

Vi kan ju tydligt konstatera att stödet till två av de demokratiska pelarna omfattande, där till och med de mest obskyra aktörerna på ytterkanterna ges betydande stöd. Samtidigt kringskärs stödet till själva kärnan av den tredje demokratiska pelaren på ett sätt som borde få alla medborgare att känna oro. Vår demokrati vilar lika på alla tre pelare och varken representativ parlamentarism eller yttrandefrihet kan fungera utan oberoende domstolar. Det är dags för en förändring och det faktum att vi idag har samlat representanter från i princip alla lokala nämndemansföreningar till den första ordförandekonferensen på tio år inger hopp.

Sverige har haft en unik demokratisk tradition sedan 1921 men för att den skall fortleva krävs förändring. Och den förändring som måste ske kommer inte drivas av politiker eller av myndigheter – de är ju de som har ansvaret för hur det ser ut idag. Förändringen måste drivas av oss själva och det arbetet börjar här och nu.

Varmt välkomna!

Linda von Beetzen
Förbundsordförande